

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України. 2015. 23 с.

3. Ковальчук В.А. “Технологія розв’язання соціально-педагогічних задач у процесі підготовки майбутніх учителів”. *Освітні технології у процесі викладання навчальних дисциплін*. 2004. С. 87–97.

4. Мільто Л.О. Теорія і технологія розв’язання педагогічних задач : навчальний посібник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.

5. Новіцька І. “Огляд існуючих класифікацій педагогічних задач”. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2014. Ч. 3. С. 240–247.

REFERENCES

1. Dubaseniuk, O.A. & Vozniuk, O. V. (2010). Profesiino-pedahohichni zadachi: Typolohiia ta tekhnolohiia roz'iazannia [Professional-pedagogical tasks: typology and technologies of solving]. Zhytomyr, 272 p. [in Ukrainian].

2. Diachenko, N.O. (2015). Formuvannia vmin rozviazuvaty pedahohichni zadachi u maibutnikh vykladachiv peda-

hohiky na mahisterskomu rivni [Forming the ability to solve pedagogical tasks of future pedagogics teachers on Master's degree level]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Institute of higher education of Natsional academy of pedagogical sciences of Ukraine. 23 p. [in Ukrainian].

3. Kovalchuk, V.A. (2004). Tekhnolohiia rozviazannia sotsialno-pedahohichnykh zadach u protsesi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Technology of solving social-pedagogical tasks in the process of future teachers' training]. *Educational in the process of teaching educational subjects*, pp. 87–97. [in Ukrainian].

4. Milto, L.O. (2013). Teoriia i tekhnolohiia roziazannia pedahohichnykh zadach [Theory and technology of solving pedagogical tasks]. *Educational textbook*. Kirovohrad, 156 p. [in Ukrainian].

5. Novitska, I. (2014). Ohliad isnuuiuchykh klasyfikatsii pedahohichnykh zadach [Observations on the existing classifications of pedagogical tasks]. *Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University of Pavlo Tychyna*, Vol. 3, pp. 240–47. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.08.2023

УДК 378.042-057.875

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.291081>

Олег Демчук, аспірант
Інституту педагогіки НАПН України

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті висвітлено різні аспекти індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів як психолого-педагогічної проблеми, зокрема особливості розвитку студентів, урахування їхніх потреб та інтересів, роль викладача у створенні оптимальних дидактичних умов для використання інноваційних технологій, форм, методів і засобів навчання, що можуть забезпечити ефективність індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів зокрема та позитивно впливатимуть на формування їхніх ключових і предметних компетентностей загалом.

Ключові слова: індивідуалізація; навчально-пізнавальна діяльність; освіта; диференційоване навчання; навчальний процес; освітній процес.

Літ. 9.

Oleh Demchuk, Postgraduate Student,
Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

INDIVIDUALIZATION OF EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITIES OF STUDENTS AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

The article deals with the problem of higher school didactics: individualization of students' educational and cognitive activities in modern education. The author focuses on the constant rapid development of information technologies, changes in the educational process and the needs of students, which sets the task for teachers to ensure the optimal level of development of each subject of education. The presented scientific work proves the importance of individualizing student learning under today's conditions, which is explained by the change in socio-economic realities and the growing role of information technologies in education. The issue of individualization of learning in general and the educational and cognitive activity of students in particular is directly or indirectly related to the implementation of the provisions of an individual approach to students under conditions of group organization of the educational process in higher education. In its turn, this is precisely what causes high requirements for the professional and pedagogical competence of a teacher of a higher education institution, an inseparable component of which is the ability and willingness to take into account the individual-typological and individual-psychological features of students during the organization of the educational process. The analysis of scientific research and publications in the field of pedagogy and psychology testifies to the significance of the raised problem of individualization of education in higher education. Various aspects of the individualization of the educational and cognitive activities of students as a psychological and pedagogical problem are highlighted, in particular the peculiarities of the development of students, taking into account their needs and interests, the role of the teacher in creating optimal didactic conditions for the use of innovative technologies, forms,

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

methods and means of education that can ensure the effectiveness of individualization of students' educational and cognitive activities in particular and will positively influence the formation of their key and subject competencies in general.

Keywords: *individualization; educational and cognitive activities; education; differentiated instruction; learning process; educational process.*

Постановка проблеми. Індивідуалізація навчально-пізнавальної діяльності студентів є одним із ключових завдань сучасної освіти, яка вимагає від педагогів зміни підходів до навчання та виховання молоді. Зміна соціально-економічних умов, культурно-освітніх потреб суспільства і зростаюча роль інформаційних технологій в освітньому процесі перетворюють індивідуалізацію навчання на необхідну умову досягнення якісних результатів навчання та розвитку особистості. Водночас проблема індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів пов'язана зі складністю реалізації індивідуального підходу до кожного з них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у галузі педагогіки свідчить про значущість проблеми індивідуалізації навчання у вищій школі. С. Алексєєва, Н. Арістова, І. Волобуєва, М. Загорулько, Л. Калініна, В. Литвин, О. Малихін, О. Топузов, Л. Шевчук та інші звертають увагу на різні аспекти проблеми, а саме на особливості розвитку студентів, їхні потреби й інтереси, адаптацію до нового індивідуалізаційно-освітнього середовища, на роль викладача у створенні оптимальних умов для навчання, використання інноваційних технологій та методів і засобів навчання.

Мета статті – висвітлення різних аспектів індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів як психолого-педагогічної проблеми. Завданнями дослідження є:

- проаналізувати основні підходи до індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- визначити специфіку індивідуалізації навчання у вищій школі;
- висвітлити можливості використання інноваційних технологій, форм організації, методів і засобів навчання, що можуть забезпечити ефективність індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- проаналізувати практичний досвід індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів в умовах сучасного закладу вищої освіти;
- визначити перспективи подальшого розвитку проблеми індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Результати дослідження. Індивідуалізація навчально-пізнавальної діяльності студентів – це одна з основних проблем педагогіки вищої школи, яка актуалізується в сучасних умовах розвитку суспільства і науки [3]. Постійний розвиток інформаційних технологій, зміни в освітньому процесі та розширення функційних можливостей індивідуального

підходу до навчання ставлять перед педагогами завдання забезпечення оптимального рівня розвитку кожного здобувача освіти. Проблема індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вивчається у наукових дослідженнях різних напрямів, що дає змогу оцінити різноманітні наукові підходи до її розв'язання та знайти оптимальні рішення. Однак визначення конкретних завдань індивідуалізації навчання, які відповідали б вимогам сучасної педагогіки і потребам студентів, залишається актуальною проблемою.

“Індивідуалізація навчання – організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з метою створення сприятливих умов для реалізації їхніх пізнавальних можливостей, потреб, інтересів” [5, 386].

Заклад освіти може організовувати здобуття освіти за будь-якими формами, визначеними законодавством, за наявності необхідних ресурсів (матеріально-технічного, кадрового, навчально-методичного, інформаційного забезпечення освітньої діяльності тощо) [1, 343]. Основними підходами до індивідуалізації є навчання: диференційоване, індивідуальне та вільне.

Диференційоване передбачає різні способи та темпи навчання для студентів з різним рівнем знань, умінь та інтересів. Диференціація може бути як вертикальною, коли навчання побудоване на різній складності завдань, так і горизонтальною, коли студенти працюють у різних групах за інтересами та потребами [9, 221].

Індивідуальне навчання вимагає створення навчальної програми для кожного студента окремо, з урахуванням його індивідуальних особливостей і потреб.

Вільне навчання передбачає здобування знань безпосередньо на основі врахування інтересів та потреб студента, без певних навчальних програм та розкладу.

Кожен із підходів має свої переваги й обмеження. Диференційоване може не забезпечити необхідний рівень індивідуалізації для кожного студента, індивідуальне може викликати труднощі стосовно реалізації і вимагати значних зусиль викладачів та студентів, а вільне може бути недостатньо структурованим, не забезпечувати достатньої підготовки для подальшого життя.

Однак незважаючи на обмеження кожного з підходів, індивідуалізація навчання залишається важливою педагогічною проблемою, яка потребує вивчення у змінюваних умовах організації освітнього процесу.

З самого початку навчання студентів у закладах вищої освіти необхідно враховувати, що кожен із них є індивідуальністю й особистістю, зі своїми професійними інтересами, цінностями, рівнем підготовки та взаємозв'язків з іншими людьми [2, 17]. Отже, професійно-орієнтоване навчання вимагає індивідуального та суб'єктивного оволодіння знаннями, уміннями і навичками, з одного боку, а з іншого, у процесі навчання необхідно враховувати індивідуально-психологічні особливості кожного студента [7].

Основним завданням педагогів є розроблення й упровадження ефективних технологій, форм організації, методів і засобів індивідуалізації навчання. Задля цього необхідно визначити індивідуальні особливості кожного студента, його потреби й інтереси, а також урахувати специфіку навчальної дисципліни та конкретну мету навчання. Важливо також забезпечити необхідну дидактичну й методичну підтримку студентам і викладачам, що здійснюють індивідуалізоване навчання, наприклад, підготовку викладачів до роботи з різними групами студентів, забезпечення достатньої кількості дидактико-методичних матеріалів і ресурсів [4].

Важливою для нашого дослідження є думка О. Малихіна щодо визначення психолого-дидактичного напрямку. "Психолого-дидактичний напрям – характеризується тим, що самостійна навчальна діяльність студентів не лише декларується у рамках дослідження певного набору педагогічних засобів і методів викладання, але й сама обирається в якості предмета дослідження" [8].

Одним із підходів до навчання є індивідуальна освітня траєкторія. Це підхід, який передбачає унікальний навчальний шлях для кожного здобувача освіти задля урахування його потреб, інтересів та здібностей. Педагогічна підтримка й контроль, у процесі якого відбувається їхня творча самореалізація, вияв і розвиток сукупності особистісних якостей, відповідно до індивідуального освітнього маршруту [6, 98].

Останні дослідження та публікації засвідчують, що індивідуалізоване навчання може позитивно вплинути на навчальний процес і результати студентів. Важливо забезпечити необхідну підтримку учасникам освітнього процесу, що здійснюють індивідуалізоване навчання, наприклад, підготовку освітян до роботи з різними групами студентів та забезпечення достатньої кількості матеріалів та ресурсів.

Результати дослідження показали, що рівень індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів є середнім, а це свідчить про необхідність подальшого вивчення й упровадження індивідуалізованого навчання. Водночас було встановлено декілька чинників, які впливають на рівень індивідуалізації навчання, зокрема:

- ступінь готовності викладачів до індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та індивідуалізації навчання загалом. Викладачі, які мають досвід роботи з різними групами студентів і здатні адаптувати навчальні матеріали до потреб та інтересів кожного з них, спроможні забезпечити більш високий рівень індивідуалізації навчання;

- розмір групи студентів: що вона менша, то більш ефективно можна здійснювати індивідуалізоване навчання. Велика кількість студентів у групі може ускладнювати роботу вчителя з кожним окремо;

- наявність достатньої кількості ресурсів і матеріалів для індивідуалізованого навчання. Інформаційні ресурси і навчальні матеріали, які дають змогу адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного студента, може значно підвищити рівень індивідуалізації навчання.

Отже, звернення до індивідуалізованого навчання може позитивно вплинути на навчальний процес і результати студентів. Проте для успішного впровадження індивідуалізованого навчання необхідно враховувати низку чинників, зокрема готовність викладачів до роботи з різними групами студентів, розмір групи та наявність достатньої кількості ресурсів і матеріалів. На основі аналізу науково-педагогічної літератури та власного досвіду викладання у вищій школі можна виділити певні засоби і методи індивідуалізованого навчання, які можуть бути використані в освітньому процесі для досягнення більш високого рівня індивідуалізації навчання:

- робота з малими групами дає змогу викладачеві більш ефективно працювати з кожним студентом окремо, урахувавши його індивідуальні потреби та інтереси;

- індивідуальні консультації з викладачем дають змогу студентам отримувати додаткову допомогу та пояснення з тих тем, які для них складні;

- використання інтерактивних методів навчання: групові проекти, дискусії, ігри та інше, дає змогу студентам активно брати участь освітньому процесі, розвивати свої вміння, навички та здібності;

- використання інтернет-ресурсів: електронні підручники, відеоуроки, тести та інше, дає змогу студентам самостійно вивчати матеріал та отримувати індивідуальний зворотний зв'язок;

- використання комп'ютерних програм та інших технологій дає змогу студентам самостійно вивчати матеріал, а викладачеві – контролювати й оцінювати їхні досягнення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження у цій науково-педагогічній царині можуть бути спрямовані на розроблення нових методів і добір сучасних засобів індивідуалізації навчання, а також на вивчення ефективності використання засобів для досягнення більш високого рівня індивідуалізації навчання. Окрім того,

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

можливість використання інноваційних технологій, таких як штучний інтелект та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева С., Аристова Н., Малихін О., Попов Р. Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. № 1 (1). С. 339–347. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-339-347](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-339-347).

2. Аристова Н. Аналіз сутності феномену “особистість” в сучасній психолого-педагогічній літературі. *Молодь і ринок*. 2016. № 8. С. 16–21.

3. Волобуєва І.В. Індивідуалізація навчання як психолого-педагогічна проблема сучасної вищої школи. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2013. Вип. 2. С. 227–231.

4. Загорулько М. Принципи індивідуалізації навчання студентів закладів вищої освіти. *Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук*: зб. матер. I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Мелітополь, 24 лист. 2021 р.). Частина 1. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. С. 110.

5. Кремінь В. *Енциклопедія освіти*. (2-ге вид.). Київ: Юріком Інтер, 2008. 1040 с.

6. Литвин В. Індивідуальна освітня траєкторія здобувачів вищої освіти: Контент-аналіз поняття, принципи побудови, форми та методи реалізації. *Молодь і ринок*. 2021. № 9 (195). С. 93–99. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.243899>

7. Малихін О. Індивідуалізація професійно орієнтованого навчання та самонавчання іноземних мов у вищій педагогічній школі. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2011. Вип. 1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnadps_2011_1_11

8. Малихін О. Зміст і сутність самостійної навчальної діяльності студентів: Історія і сучасність. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 11. С. 25–28.

9. Шевчук Л. Сутність та специфіка поняття “диференціація навчання”: Інформація для ознайомлення педагогів. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. № 25. С. 219–227. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-25-219-227>

REFERENCES

1. Aliksieieva, S., Aristova, N., Malykhin, O. & Popov, R. (2022). Didactic forms of organising the educational process of a modern educational institution. *Current issues in modern science*. No. 1 (1). pp. 339–347. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-339-347](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-339-347). [in Ukrainian].

2. Aristova, N. (2016). Analiz sutnosti fenomenu “osobystist” v suchasniy psikhologo-pedahohichnyi literaturi [The analysis of the concept “personality” in the in contemporary psychological and pedagogical literature]. *Youth & market*. No. 8. pp. 16–21. [in Ukrainian].

3. Volobuieva, I.V. (2013). Indyvidualizatsiia navchannia yak psikhologo-pedahohichna problema suchasnoi vyshchoi shkoly [Individualization of Learning as a Psychological and Pedagogical Problem of Modern Higher Education]. *Actual problems of public administration, pedagogy and psychology*. Vol. 2. pp. 227–231. [in Ukrainian].

4. Zahorulko, M. (2021). Pryntsyipy indyvidualizatsii navchannia studentiv zakladiv vyshchoi osvity [Principles of individualization of education for students of higher education institutions]. *Naukovi doslidzhennia ta innovatsii v haluzi suspilno-humanitarnykh nauk: zb. mater. I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* (Melitopol, 24 lyst. 2021 r.). – *Scientific research and innovations in the field of social and humanitarian sciences*: coll. of the materials of 1st All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference (Melitopol, November 24, 2021). Part 1. Melitopol, p. 110. [in Ukrainian].

5. Kremin, V. (2008). Entsyklopediia osvity (2-he vyd.) [Encyclopedia of education]. Kyiv, 2008. 1040 p. [in Ukrainian].

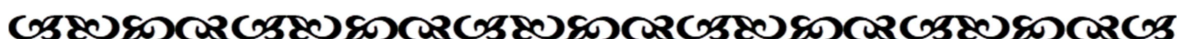
6. Lytvyn, V. (2021). Indyvidualna osvitiia traiektoriia zdobuvachiv vyshchoi osvity: Kontent-analiz poniattia, pryntsyipy pobudovy, formy ta metody realizatsii [Individual educational trajectory of higher education students: Content analysis of the concept, principles of construction, forms and methods of implementation]. *Youth & market*. No. 9 (195). pp. 93–99. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.243899> [in Ukrainian].

7. Malykhin, O. (2011). Indyvidualizatsiia profesiino oriietovanoho navchannia ta samonavchannia inozemnykh mov u vyshchii pedahohichnii shkoli [Individualization of professionally oriented learning and self-learning of foreign languages in a higher pedagogical school]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: Pedagogical sciences*. Vol. 1. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LIN K&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnadps_2011_1_11 [in Ukrainian].

8. Malykhin, O. (2014). Zmist i sutnist samostiinoi navchalnoi diialnosti studentiv: Istoriia i suchasnist [The content and essence of independent learning activities of students: History and modernity]. *Ukrainian language and literature in schools of Ukraine*. No. 11. pp. 25–28. [in Ukrainian].

9. Shevchuk, L. (2020). Sutnist ta spetsyfika poniattia “dyferentsiatsiia navchannia”: Informatsiia dlia oznaiomleniia pedahohiv [The essence and specificity of the concept of “differentiation of learning”: Information for teachers]. *Problems of the modern textbook*. No. 25. pp. 219–227. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-25-219-227> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.09.2023

“Ідіть впевнено у напрямку до мрії. Живіть тим життям, яке ви самі собі придумали”.

Генрі Девід Торо
американський письменник

